

UCZELNIE AKADEMICKIE NA LUBELSZCZYŹNIE DO 1989 ROKU

Jan Ziółek

emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
retired professor of The John Paul II Catholic University of Lublin

Streszczenie. Artykuł porusza kwestię szkolnictwa wyższego na Lubelszczyźnie, poczynając od końca XVI w., kiedy to Jan Zamoyski powołał do życia Akademię Zamojską. Zostały też przedstawione zagadnienia rozwoju nauki w okresie niewoli narodowej oraz rozwój szkolnictwa wyższego w wieku XX, od powołania pierwszej po odzyskaniu przez Polskę niepodległości uczelni – Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, przez Collegium Bobolanum, Wyższą Szkołę Talmudyczną, aż po uczelnie erygowane po II wojnie światowej: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Akademię Medyczną, Akademię Rolniczą i Politechnikę Lubelską.

Słowa kluczowe: Lubelszczyzna, szkolnictwo wyższe w Polsce, Akademia Zamojska, uczelnie Lublina

Najstarszym ośrodkiem naukowym na Lubelszczyźnie był Zamość ze słynną Akademią. Uczyniła ona z tego miasta poważny ośrodek życia akademickiego. Była to wyższa uczelnia humanistyczna, powołana do życia w 1594 r. przez założyciela miasta – Jana Zamoyskiego. Według jego koncepcji miała być szkołą życia obywatelskiego, przygotowującą młodzież do obowiązków służby państwowej. Świadczą o tym programy kładące nacisk na naukę języków, znajomość prawa publicznego i cywilnego oraz polskich instytucji i urzędów państwowych. Akademię wzorowano na uniwersytetach włoskich, zwłaszcza na padewskim, w którym studiował Jan Zamoyski. Organizacją uczelni zajął się z ramienia fundatora Szymon Szymonowic, poeta, pisarz, nobilitowany mieszczanin. Pomagali mu : Szczęsny J. Herburt i Jan Caselinus. Zgodnie z bullą papieża Klemensa VIII, Akademia miała charakter uniwersytetu o trzech wydziałach: wstępnym, prawa i medycyny. Dopiero w 1648 r. powołano wydział teologiczny¹. Uzyskał on prawo nadawania stopnia doktora. Od 1637 r. uczelnia miała prawo nadawania stopnia doktora filozofii.

¹ F. Stopniak, *Dzieje Kapituły Zamojskiej*, Lublin 1962, s. 114–126; J. K. Kochanowski, *Dzieje Akademii Zamojskiej (1595–1784)*, Kraków 1899–1900, s. 78, 84; J. A. Wadowski, *Wiadomości*

Równocześnie z powołaniem Akademii, Zamoyski uposażył kapitułę kolegiacką, której członkowie mieli obowiązek nauczania. W ten sposób nastąpiło ściśle połączenie uczelni z kolegiatą, co jednak nie sprzyjało rozwojowi instytucji naukowej. Decydujący głos we wszystkich sprawach, zarówno materialnych, jak naukowo-dydaktycznych, miał prałat – scholastyk, którego władzę mógł ograniczyć jedynie biskup chełmski, sprawujący funkcję kanclerza zamojskiej uczelni.

Podstawy materialne Akademii były dobre. Poza fundatorem uczelnię wspierał Szymon Łagowski, prałat miechowski oraz profesorowie – Jakub Skworski, rektor Kacper Szulc i inni. Czynili to głównie poprzez zapisy kwot pieniężnych z przeznaczeniem na utrzymanie placówki. Nic też dziwnego, że lata 1595–1648 zaliczamy do okresu świetności Akademii Zamojskiej. Studiująca w tym czasie młodzież skupiała się w pięciu nacjach: polskiej, litewskiej, ruskiej, prusko-inflanckiej i cudzoziemskiej (obejmującej wszystkich pozostałych cudzoziemców). W większości byli to młodzi mieszczanie (80%). Wykładali znakomici uczeni, jak: Szymon Birkowski, Adam Burski, Tomasz Drezner, Jan Niedźwiedzki i inni humaniści i prawnicy, przygotowujący kadry administracyjne nie tylko dla ordynacji zamojskiej.

Pierwsze załamanie świetności Akademii spowodował w 1627 r. pożar Zamościa, który strawił część budynków uczelni, m.in. drukarnię. Lata 1648–1745 były okresem stopniowego upadku uczelni, czego dowodem było zmniejszanie się liczby studentów². Próby reformatorskie podejmowali pod koniec XVII w. bp chełmski Mikołaj Świącicki i ordynat Tomasz Zamoyski, a z upoważnienia papieża Benedykta XIV szczegółowy plan naprawy uczelni opracował bp Andrzej Stanisław Załuski. Częściowej reformy dokonał papieski wizytator, bp Wojciech Lascaris. W 1746 r. podzielił on Akademię na 4 wydziały i tzw. klasy mniejsze. Dzięki temu uczelnia powoli dźwigała się z upadku, przybywało studentów, a kapituła wykazywała większe zainteresowanie sprawami tej placówki naukowej. Zajęcie Zamościa przez Austriaków w wyniku I rozbioru położyło kres Akademii. Została zamknięta w 1784 r.

Po upadku Akademii myśl naukowa regionu skupiała się w początkach XIX w. wokół „Dziennika Ekonomicznego Zamoyskiego”. Było to dzieło ordynata Stanisława Kostki Zamoyskiego. Pismo posiadało działy: ekonomia, technologia, mechanika, budownictwo wiejskie i różności gospodarcze. Rozprawy zamieszczane na jego łamach odznaczały się wysokim poziomem naukowym³.

o profesorach Akademii Zamojskiej, Warszawa 1899–1900, s. 114–115; S. Łempicki, *Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa 1573–1605*, Kraków 1921, s. 42–50; J. Riabinin, *Profesorowie Akademii Zamojskiej*, [w:] *Szymon Szymonowicz i jego czasy*, Zamość 1929, s. 181–187.

² J. A. Wadowski, *op. cit.* s. 113; F. Stopniak, *op. cit.* s. 118.

³ J. Ziółek, *Lublin uniwersytecki*, [w:] *Lublin w dziejach i kulturze Polski*, red. T. Radzik, A. A. Witusik, Lublin 1997, s. 383.

W Księstwie Warszawskim życie naukowe Lublina koncentrowało się wokół Instytutu Bibliopolicznego i Królewskiego Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego. Jego prezesem był Joachim Owicki. Towarzystwo przerwało swoją działalność w 1820 r. Większe ożywienie życia naukowego w Lublinie nastąpiło w Królestwie Polskim, po powołaniu do istnienia Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lublinie⁴. Założono je w 1818 r. na wzór towarzystwa warszawskiego. Wśród jego członków byli profesorowie miejscowej szkoły wojewódzkiej oraz tak znani literaci, jak ówczesny proboszcz z Końskowoli Franciszek Zabłocki oraz gen. Franciszek Morawski. Głównym celem Towarzystwa było „dążenie do upowszechnienia oświaty w województwie lubelskim, szczególnie w rozkrzewianiu nauk początkowych w szkołach elementarnych miejskich i wiejskich”. W 1827 r. Towarzystwo otworzyło w Lublinie własną księgarnię. O upadku Towarzystwa zdecydowało przeniesienie się do Warszawy głównych organizatorów: Krzyżanowskiego, Smolikowskiego i Owickiego, a zwłaszcza upadek powstania listopadowego.

W 1862 r., po zlikwidowaniu Instytutu w Marymoncie pod Warszawą, powstał w Puławach Instytut Politechniczny i Rolniczo-Leśny. W 1869 r. został zreorganizowany jako Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa i jako taki przetrwał do I wojny światowej. Po odzyskaniu niepodległości ośrodek puławski przekształcono w 1921 r. w Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego. Do wybuchu II wojny światowej Instytut rozwijał badania naukowe i prowadził doświadczenia w Wydziałach: Gleboznawstwa, Rolnictwa, Ogrodnictwa, Chorób i Szkodników Roślin, Produkcji Zwierzęcej, Weterynarii oraz Ekonomii Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich. Wyniki badań, obejmujące całość problematyki rolniczej, w okresie międzywojennym przyniosły szereg ważnych dla nauki i produkcji wyników. Wykształcono również fachową kadre naukową.

W czasie II wojny światowej działalność Instytutu była sparaliżowana. W jego miejsce powstał Zakład Badawczy Gubernatorstwa w Puławach. Jego możliwości naukowe były mocno ograniczone, ale pełnił rolę schroniska dla wielu pracowników naukowych. Po wyzwoleniu w 1944 r. i utworzeniu na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej wydziałów rolniczych mogli oni podjąć tam pracę, tworząc wyjątkowo dobrą kadre naukową.

W okresie międzywojennym Lublin stał się ośrodkiem akademickim. W 1918 r. został założony w tym mieście Katolicki Uniwersytet. Wybór Lublina nie był przypadkowy, tu bowiem od wieków krzyżowały się wpływy kultury wschodniej i zachodniej. Uniwersytet miał być zwornikiem tych wpływów. Inicjatorem i realizatorem tej idei był ks. prof. Idzi Radziszewski, rektor Akademii Duchownej w Petersburgu, wychowanek Uniwersytetu Katolickiego w Louva-

⁴ W. Śladkowski, *W epoce zaborów, [w:] Lublin. Dzieje miasta*, T. 2, XIX i XX wiek, Lublin 2000, s. 44.

in⁵. W Rosji w lutym 1918 r. powstał Komitet Organizacyjny, skupiający polskich uczonych i działaczy z Karolem Jaroszyńskim na czele⁶. Zadaniem Komitetu było gromadzenie funduszy, opracowanie statutu i regulaminów przyszłej uczelni, pozyskiwanie wykładowców oraz tworzenie biblioteki. Konferencja Episkopatu Polski, której przewodniczył wizytator apostolski, bp Achilles Ratti (późniejszy papież Pius XI), 17 lipca 1918 r. przyjęła propozycję założenia w Lublinie Uniwersytetu Katolickiego z wszystkimi wydziałami, powoływanymi w miarę potrzeby.

Pierwszą siedzibą Uniwersytetu był gmach Seminarium Duchownego, gdzie odbywały się pierwsze wykłady. Bibliotekę umieszczono w budynkach klasztoru pobernardyńskiego. Pierwsze trzy wydziały, na które przyjmowano kandydatów, to Wydział Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych, Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych oraz Wydział Nauk Humanistycznych. Planowano powołanie dalszych wydziałów, ale najpierw miały powstać Instytut Narodowy i Instytut Pedagogiczny. Ten ostatni miał zostać utworzony z inicjatywy i za pieniądze skarbnika Komitetu, Franciszka Skąpskiego⁷.

Od początku istnienia Uniwersytetu w Lublinie kładziony był nacisk na kształcenie ludzi świeckich. Ta młodzież miała stanowić kadre inteligencji katolickiej, współodpowiedzialnej (z duchowieństwem) za losy Kościoła w Polsce. Z tą myślą rozbudowywano wydziały świeckie i w tym duchu działały organizacje młodzieżowe z „Odrodzeniem” na czele. Zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym Uniwersytet prowadził od 1919 r. tzw. Powszechne Wykłady Uniwersyteckie i Wykłady Publiczne, cieszące się dużą popularnością. Wykładali tu nie tylko profesorowie lubelscy, ale także goście z Wilna i Lwowa.

Do początku lat 30. XX w. młoda lubelska uczelnia borykała się z wieloma trudnościami organizacyjno-kadrowymi. Starania o uprawnienia, przebudowa gmachu po dawnych koszarach świętokrzyskich, tworzenie zaplecza finansowego i kadry naukowo-dydaktycznej kosztowały wiele wysiłku i energii ze strony władz uczelni. Dopiero lata 30. przyniosły stabilizację. Uczelnia rozwijała się pod względem naukowym, posiadała już wysoko wykwalifikowaną kadre naukową. W 1938 r. KUL uzyskał pełne prawa państwowych szkół akademickich. Liczba studentów wynosiła w tym czasie ponad 1400 osób, z tych ponad 1000 studiowało na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, 150 na Wydziale Nauk Humanistycznych, reszta – na pozostałych kierunkach.

⁵ G. Karolewicz, *Ksiądz Idzi Benedykt Radziszewski i jego dzieło – Katolicki Uniwersytet Lubelski*, Lublin 2000; A. Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–1944*, [w:] *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1969, s. 21–104; *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918–1925*, wstęp i red. G. Karolewicz, Lublin 1978.

⁶ G. Karolewicz, *Karol Jaroszyński (1877–1929). Fundator Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2000, s. 20–29.

⁷ *Franciszek Skąpski 1881–1966. Fundator i współorganizator Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, opr. G. Karolewicz, Warszawa 1996, s. 15–21; J. Ziółek, *op. cit.* s. 385–386.

W roku 1926 jezuici otworzyli w Lublinie Wydział Teologiczny, tzw. Collegium Bobolanum, wzorowane na Canisianum w Innsbrucku. Było ono szkołą wychowawczą dla kleryków diecezjalnych i jezuickich. Ta teologiczna uczelnia współpracowała z KUL-em⁸. W roku 1931 kolegium to zostało przemianowane na Wydział Teologiczny. Dzięki ofiarności społeczeństwa polskiego i pomocy zagranicznej został zbudowany gmach przy ulicy Raclawickiej (obecnie szpital wojskowy). Przed samą wojną liczba studentów kolegium przekroczyła 120 osób. Studia teologiczne w Bobolanum były prowadzone na dwóch odrębnych kursach. Na wyższym studiowali klerycy zdolniejsi, dobrze zaliczający egzaminy i kończyli naukę stopniem licencjata. Kurs niższy, o kierunku duszpasterskim, kończył się bez dyplomu. Po wybuchu wojny Bobolanum podzieliło los innych wyższych uczelni w Polsce.

W 1930 r. została otwarta w Lublinie Wyższa Szkoła Talmudyczna (Jeszywas Chachmej). Założycielem jej był rabin Majer Szapiro. Zajmował się on nie tylko badaniem Talmudu, ale był też działaczem społecznym i wychowawcą religijnym młodzieży, a od 1922 r. także posłem na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej z ramienia Żydów ortodoksyjnych.

Lublin nieprzypadkowo został siedzibą Jeszywy. Istniała tu tradycja nauki talmudycznej, sięgająca XVI w. Od 1518 r. działała szkoła talmudyczna posiadająca przywileje króla Zygmunta Augusta, która upadła w XVIII w.⁹

Uczelnia Mędrców była szkołą rabinów, skupiała najzdolniejszą młodzież żydowską. Studia trwały trzy lata i obejmowały naukę Talmudu, ogólne przygotowanie umysłowe, kształcenie etyczne i zamiłowanie do pracy społecznej oraz umiejętnością przewodzenia Żydom¹⁰.

Po II wojnie światowej Lublin stał się dużym ośrodkiem akademickim. W sierpniu 1944 r. wznowił swoją działalność Katolicki Uniwersytet Lubelski. Od początku przeżywał ogromne kłopoty materialne i z trudem gromadził kadrę naukową. Kiedy w KUL-u odbywała się pierwsza powojenna inauguracja roku akademickiego, trwały już przygotowania do otwarcia w Lublinie uniwersytetu państwowego. Decyzja o jego utworzeniu zapadła na posiedzeniu PKWN w dniu 23 października 1944 r. W momencie powoływania do życia nowej uczelni, otwarto w niej cztery Wydziały: Lekarski, Przyrodniczy, Rolny i Weterynaryjny, z zapowiedzią tworzenia nowych wydziałów i kierunków badawczych. Przyjęta też została nazwa uczelni: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie¹¹.

Nowo powstała uczelnia początkowo nie dysponowała zapleczem w postaci budynków dydaktycznych i administracyjnych, laboratoriów i bibliotek zakła-

⁸ J. Ziótek, *op. cit.* s. 387–389; Z Bobolanum, „Nasze Wiadomości”, t. VIII (1926–1928).

⁹ T. Radzik, *Uczelnia Mędrców Lublina*, Lublin 1994; S. Wojciechowski, *Gmina żydowska w Lublinie w XVI wieku*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” (1952) nr 2; M. Bałaban, *Żydowskie miasto Lublin*, Lublin 1991.

¹⁰ T. Radzik, *W latach dwudziestolecia międzywojennego*, [w:] *Lublin. Dzieje miasta*, T. 2, XIX i XX wiek, Lublin 2000, s. 212–214.

¹¹ *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie 1944–1979*, Lublin 1979.

dowych. Wszystko to oraz kadre naukową trzeba było organizować od podstaw. Inauguracja pierwszego roku akademickiego odbyła się 14 stycznia 1945 r. Rektor, prof. Henryk Raabe złożył wtedy sprawozdanie z trzymiesięcznej działalności i nakreślił cel nowo powstałej uczelni. Mimo trwającej jeszcze wojny, w pierwszym roku z pomocą PKWN zorganizowano 35 katedr, przy których zatrudniono 42 profesorów i 80 asystentów. Studiowało ponad 800 słuchaczy. Uczelnia szybko rozwijała się i pod koniec lat 40. podwoiła liczbę samodzielnych pracowników nauki, a pomocniczych – wzrosła trzykrotnie. Naukę pobrało wtedy ponad 2500 młodzieży.

Kiedy na początku lat 50. KUL uporał się z trudnościami materialnymi i zaczął się rozwijać, przyszyły kłopoty natury politycznej. Władze komunistyczne postanowiły stopniowo likwidować katolicką uczelnię. W 1949 r. zamknęły Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, rok później – Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. W 1953 r. Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zamknęło w KUL-u pedagogikę oraz odmówiło Wydziałowi Prawa przeprowadzania przewodów doktorskich i habilitacyjnych. W 1963 r. przystąpiono do likwidacji neofilologii na Wydziale Nauk Humanistycznych¹². Były to trudne lata, które Uniwersytet przetrwał dzięki kontaktom naukowym z wieloma ośrodkami akademickimi na całym niemal świecie. Przyjmował w swoich murach znakomitych uczonych z Europy zachodniej i Ameryki. Kontakty te w okresie zagrożenia bytu stanowiły dla KUL-u poważne oparcie.

Pod koniec lat 70. i w latach 80. wraz ze zmianami w sytuacji politycznej kraju zmieniła się też polityka rządu wobec KUL-u. Stopniowo przywracano uprawnienia i zamknięte wcześniej kierunki studiów, a pod koniec lat 80. uczelnia zaczęła się normalnie rozwijać¹³ – zwiększyła się liczba kierunków studiów, rozpoczęto budowę nowych gmachów dydaktycznych i akademików. Powstała filia Wydziału Nauk Społecznych w Stalowej Woli, Instytut Marketingu i Zarządzania, a pod koniec lat 90. Zamiejscowy Wydział Prawa w Tomaszowie Lubelskim. Uzyskane w tym czasie unormowania prawne włączyły KUL do programów badawczych i dydaktycznych realizowanych przez polskie uniwersytety. Zmieniła się też struktura i profil dydaktyczno-badawczy KUL-u poprzez utworzenie nowego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Utworzono też Podyplomową Szkołę Dziennikarstwa, w 1994 r. przekształconą w Studium Komunikacji Społecznej i Dziennikarstwa przy Wydziale Nauk Społecznych. Otwarto Międzywydziałowe Podyplomowe Studium Rodziny. Z roku na rok wzrasta liczba studentów – w 1998 r. było ich 16 500, w tym 630 osób z krajów byłego Związku Radzieckiego, Europy Środkowowschodniej i Zachodniej.

¹² *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944–1952. Wspomnienia i relacje*, red. J. Ziółek, Lublin 1999; J. Ziółek, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944–1952*, [w:] *Księga pamiątkowa w 75-lecie KUL-u*, red. ks. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 43–48.

¹³ J. Ziółek, *Katolicki Uniwersytet...* s. 51–55.

W roku 1950 powstała w Lublinie nowa uczelnia – Akademia Medyczna, a pięć lat później Wyższa Szkoła Rolnicza. Obie zostały utworzone z wydziałów medycznych i rolniczych UMCS-u. W wyniku tego podziału na macierzystej uczelni zostały tylko cztery Wydziały: Biologii i Nauki o Ziemi, Matematyki, Fizyki i Chemii, Prawa i Humanistyki. Dopiero na dwudziestolecie uczelni powstał Wydział Ekonomiczny. Młodzież kształciła się wtedy na 16 kierunkach studiów, a prace badawcze prowadzone były w 64 katedrach i 72 zakładach naukowych¹⁴. Zwiększyła się liczba studentów do ponad 5000 osób. Ponadto UMCS posiadał dwa punkty konsultacyjne w Rzeszowie i Zamościu, przekształcone w 1969 r. w filie oraz powołano trzecią filię w Białej Podlaskiej. Utworzono także nowe punkty konsultacyjne w Puławach i Tarnobrzegu. Nowa reforma uczelni z 1970/71 r. znosiła katedry, a powoływała 15 instytutów naukowo-badawczych obejmujących 76 zakładów dydaktycznych. W latach 70-tych uczelnia dalej się rozwijała, powstał nowy Wydział Pedagogiki i Psychologii. Utworzono nowe kierunki studiów: 7 na pedagogice i 1 na Wydziale Prawa. Na Wydziale Humanistycznym otwarto filologię romańską, a na Wydziale Ekonomicznym studia uzupełniające magisterskie dla absolwentów filii rzeszowskiej.

Kolejny rozwój struktury organizacyjnej UMCS-u nastąpił w 1989 r. Z Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii wyodrębnił się Wydział Chemii, a z Wydziału Pedagogiki i Psychologii – Instytut Wychowania Artystycznego. W tym też roku Międzywydziałowy Instytut Filozofii i Socjologii przekształcił się w wydział. Natomiast w 1993 r. Instytut Nauk Politycznych przekształcił się w Wydział Politologii. Obecnie Uniwersytet posiada dziewięć Wydziałów. Prowadzi szeroką współpracę z ośrodkami naukowymi i uczelniami zagranicznymi.

Dla utworzenia w Lublinie Akademii Medycznej istotne znaczenie miało zarządzenie ministra zdrowia z 7 stycznia 1950 r. w sprawie Państwowych Szpitali Klinicznych i przekazanie ich Akademii. Rozbudowano i powiększono dotychczasowe pracownie i laboratoria, tworząc lepsze warunki dla prac badawczych i kształcenia studentów. Przełomowy był dla uczelni rok 1957, gdy to podjęto budowę gmachów zespołu klinicznego „A” na Czechowie wraz z zapleczem gospodarczym i akademikami dla studentów. W powstałym zespole znalazło się 8 klinik, zespół sal operacyjnych, Centralny Zakład Radiologii, Centralne Laboratorium Kliniczne i apteka. Kliniki posiadają sale dydaktyczne, czytelnie i pracownie niezbędne do prowadzenia zajęć. Przy klinikach zorganizowano też 12 przychodni z gabinetami specjalistycznymi. W okresie 30 lat działalności lubelskiej AM i szpitali klinicznych leczono i udzielono tu porad medycznych ponad 6,5 mln pacjentów.

Akademia Medyczna, poza rozbudową bazy materialnej, rozwijała przede wszystkim swój potencjał naukowy – kształcono kadry pracowników naukowych różnych szczebli. Studiująca młodzież zdobywała dyplomy lekarzy i farmaceutów, a później stomatologów i magistrów pielęgniarstwa. Początkowo

¹⁴ *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej...*

objęto konsultacjami, a potem nadzorem szpitala na terenie całego województwa. Powoli Akademia dochodziła do pełnego profilu medycznego.

Działania Akademii sprowadzają się do płaszczyzny naukowo-badawczej, dydaktyczno-wychowawczej, wysokospecjalistycznego leczenia chorych i nadzoru fachowego nad służbą zdrowia całego regionu. Miarą osiągnięć naukowych uczelni są nadawane stopnie naukowe. Do początku lat 80. na Wydziale Lekarskim habilitowało się 616 osób, a stopnie doktorskie na Wydziale Lekarskim i Farmaceutycznym łącznie zdobyło 648 osób. Kadra naukowa lubelskiej Akademii Medycznej publikuje wiele prac, również w czasopiśmie krajowych i zagranicznych, wykształcono ponad 9 000 osób. Lubelska Akademia Medyczna skupiła u siebie wielu światowej sławy profesorów, jak: Tadeusz Krwawicz, Mieczysław Stelmasiak, Stanisław Grzycki, Roman Michałowski, Stanisław Piątkowski, Helena Mysakowska, Zdzisław Kleinrok i wielu innych, którzy swoimi badaniami przyczynili się do postępu wiedzy medycznej¹⁵.

Wyższa Szkoła Rolnicza w Lublinie powstała z trzech Wydziałów UMCS-u: Rolnego, Weterynaryjnego i Zootechnicznego. W 1971 r. została przekształcona w Akademię Rolniczą. Nawiązywała do tradycji puławsko-lubelskiego ośrodka nauk rolniczych, jednego z najstarszych w naszym kraju. Powołanie tej wyższej uczelni przyczyniło się do powstania kadry wykształconych agro- i zootechników oraz do utworzenia szeregu placówek badawczych w samym Lublinie: Lubelskiego Oddziału Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych, Zakładu Agrofizyki PAN i Centralnego Laboratorium Przemysłu Paszowego. Sama uczelnia również rozrastała się. Powstawały nowe Wydziały: Ogrodniczy i Techniki Rolnej, a Instytut puławski, po przeniesieniu do Lublina niektórych kierunków naukowych zmienił nazwę na Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa. Stał się przez to wiodącym resortowym ośrodkiem w zakresie rozpoznawania przyrodniczych warunków rolnictwa oraz technologii produkcji roślinnej. Ponadto powstał tu dział pszczelarski jako Oddział Instytutu Sadownictwa w Skierniewicach. Lubelskie i puławskie placówki naukowe stanowią jeden z ważniejszych ośrodków naukowych w kraju.

Na początku lat 80. uczelnia posiadała 48 katedr i 5 studiów międzywydziałowych, w których pracowało 81 samodzielnych pracowników naukowych i 250 asystentów. Łączna liczba studentów przekraczała 4000.

Uczelnia szczyci się osiągnięciami w dziedzinie badań naukowych i kształcenia fachowców. Wydano kilkanaście tysięcy dyplomów magistra inżyniera rolnictwa różnych specjalności oraz lekarza weterynarii i magistrów inżynierów zootechników. Do połowy lat 70. XX w. kilkaset osób uzyskało stopień doktora, przeprowadzono kilkadziesiąt przewodów habilitacyjnych. Pracownicy Akademii opublikowali wiele książek i artykułów w czasopiśmie krajowych i zagranicznych. Ze wszystkich uczelni lubelskich Akademia Rolnicza ma najwięcej członków Polskiej Akademii Nauk.

¹⁵ *Dzieje Akademii Medycznej w Lublinie 1944–1974*, red. L. Jabłoński, Lublin 1974.

Najmłodszą spośród uczelni lubelskich jest Wyższa Szkoła Inżynierska, obecnie Politechnika Lubelska. Powstała w 1953 r. jako Wieczorowa Szkoła Inżynierska. Początkowo była to placówka jednowydziałowa. W 1964 r. do Wydziału Mechanicznego dodano Wydział Elektryczny, a rok później – Wydział Budownictwa Lądowego. W 1965 r. uczelnia została przekształcona w Wyższą Szkołę Inżynierską ze studiami dziennymi, wieczorowymi i zaocznymi. Po otrzymaniu od władz miasta placu uczelnia szybko się rozbudowała – powstały nowe gmachy dydaktyczne i akademiki.

Działalność WSI wiąże się oczywiście z zakładami produkcyjnymi. W latach 70. prowadzone były punkty konsultacyjne przy Kraśnickiej Fabryce Wyrobów Metalowych, Zakładach Wytwórczych Sprzętu Instalacyjnego w Poniatowej i Zakładach Azotowych w Puławach. Utrzymywano także kontakty i wymianę myśli technicznej z uczelniami zagranicznymi. Nowe zadania WSI podjęła w związku z budową i eksploatacją Lubelskiego Zagłębia Węglowego. W 1973 r. uczelnia otrzymała prawa kształcenia studentów według jednolitych programów studiów magisterskich, realizowanych dotąd tylko w politechnikach. Po reorganizacji struktury otrzymała też w 1977 r. prawa nadawania stopni doktora nauk technicznych przez Instytut Przetwórstwa i Użytkowania Energii Elektrycznej.

Wprowadzenie programu politechnicznego, posiadanie uprawnień nadawania stopni doktora, zgromadzenie wykwalifikowanej kadry naukowej i wysoki poziom prowadzonych badań naukowych były podstawą do przekształcenia Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Politechnikę Lubelską. Nastąpiło to w wyniku rozporządzenia Rady Ministrów z 1 sierpnia 1977 r. Wprowadzona w 1973 r. instytutowa struktura uczelni z niewielkimi zmianami istnieje do dziś. Posiada ona 5 instytutów, w tym 4 na prawach Wydziałów oraz 7 jednostek międzywydziałowych¹⁶.

Na zakończenie warto jeszcze wspomnieć, że kontynuatorem tradycji Towarzystwa Przyjaciół Nauk jest Lubelskie Towarzystwo Naukowe założone w 1957 r. Zrzesza ono pracowników naukowych różnych dziedzin, pracujących w lubelskich uczelniach. W 1968 r. zostało też powołane do życia Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Międzyrzeczu Podlaskim. Koordynuje ono działalność naukową, popularyzatorską i kulturalną w regionie, inicjuje i prowadzi badania nad dziejami miasta Międzyrzecza Podlaskiego i Podlasia. Wydaje czasopismo naukowe „Rocznik Międzyrzeczki”.

¹⁶ Z. J. Hirsz, *Wyższa Szkoła Inżynierska w Lublinie 1953–1973*, Lublin 1974.

UNIVERSITIES IN THE LUBLIN AREA FOR THE YEAR 1989

Abstract. The present article deals with the issue of higher education in the Lublin area beginning with the end of the 16th c. when Jan Zamojski called the Zamojski Academy into being. It also discusses the problems of the development of science in the period of national enslavement as well as the development of university education in the 20th c, starting with the first University after Poland regained independence – the Catholic University of Lublin, through Collegium Bobolanum, Higher Talmudical School until the universities erected after World War II: Maria Curie-Skłodowska University, Medical University, Agricultural University and the Lublin University of Technology of Lublin.

Key words: Lublin area, higher education in Poland, Zamojski Academy, Lublin universities